

กรณีศึกษา : การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามลพิษ (พื้นที่หมู่ 8 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา)

1. ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม

พื้นที่หมู่ 8 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา เป็นชุมชนขนาดเล็ก การตั้งถิ่นฐานไม่หนาแน่นมากนัก และเป็นชุมชนหนึ่งในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ซึ่งปัจจุบันกิจกรรมต่างๆ รอบพื้นที่ทะเลสาบสงขลาส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมในทะเลสาบจนอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม ประชาชนในตำบลเขาพระ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร เช่น การปลูกยางพารา ทำสวน เลี้ยงสุกร และรับจ้างทั่วไป โดยเฉพาะการผลิตยางแผ่น และการเลี้ยงสุกรเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่มีการรบกวนต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ค่อนข้างมาก เนื่องจากกิจกรรมทั้ง 2 ประเภทดังกล่าวมีการระบายน้ำทิ้งจากกระบวนการผลิตออกสู่แหล่งน้ำและพื้นที่ข้างเคียง รวมทั้งการส่งกลิ่นเหม็นรบกวนการพักอาศัย จนเกิดการร้องเรียนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาจัดการแก้ไขเพื่อลดผลกระทบที่เกิดขึ้น

การแก้ไขปัญหของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ) แม้จะได้รับเรื่องร้องเรียนและทราบปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นอย่างดี แต่ก็ยังไม่ได้จัดการกับปัญหาให้เป็นที่พอใจของทุกฝ่าย การแก้ไขปัญหาก็ไม่เป็นการดำเนินการในลักษณะของการประชุมปรึกษาหารือระหว่างกันของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมในครัวเรือนเหล่านี้ก็ยังไม่เห็นความสำคัญในการแก้ไขปัญหาร่วมกันของชุมชน แนวโน้มของความขัดแย้งและกรณีพิพาทระหว่างกันอาจมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น หากปัญหาดังกล่าวไม่ได้รับการแก้ไขด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง

การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งในด้านบวก(positive impact) และ/หรือด้านลบ(negative impact) ได้เข้ามามีส่วนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การแสดงความคิดเห็น การดำเนินการ การติดตามตรวจสอบผลกระทบของการดำเนินการ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการดำเนินการในเรื่องหนึ่งเรื่องใดอันเป็นการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมของชุมชนหรือท้องถิ่นของตน

กระบวนการมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ต้องใช้แนวทางสันติวิธี แม้ที่คู่กรณีพิพาทจะต้องเผชิญหน้าซึ่งกันและกันก็ตาม กระบวนการมีส่วนร่วมมีความหลากหลายทางเทคนิค/

ยุทธวิธีที่จะทำให้คู่อริพิพาทเกิดความเข้าใจต่อกัน และให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเหล่านี้ ช่วยลดข้อขัดแย้งระหว่างกัน และสามารถหาข้อสรุปหรือบรรลุข้อตกลงร่วมกันของทุกฝ่ายแบบ win-win approach

2. ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ศึกษา

การมีส่วนร่วมมิได้เป็นเรื่องของคนใดคนหนึ่ง หรือเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล แต่เป็นเรื่องของกลุ่มคน ชุมชน และสังคม กล่าวคือเกี่ยวข้องกับคนหมู่มาก ซึ่งล้วนแต่หลากหลายทางความคิด และความต้องการที่แตกต่างกัน

การนำกระบวนการมีส่วนร่วมมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม จึงต้องเลือกใช้แนวทางที่มีความเหมาะสมกับสภาพการณ์และบริบทของชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ โดยพิจารณาทั้งคุณค่าทางวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม ลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพของชุมชน ลักษณะการใช้ที่ดิน ตลอดจนวิถีการดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชนเป็นสำคัญ

ดังนั้น มักจะปรากฏอยู่เสมอว่า หากในชุมชนมีความหลากหลายของการใช้ที่ดินและขาดการวางแผนการใช้ที่ดินที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่แล้ว มักจะก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในการใช้ที่ดิน ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมการใช้ที่ดินก็จะเป็นไปตามความต้องการของผู้เป็นเจ้าของที่ดินเป็นหลัก แต่หากชุมชนท้องถิ่นหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการวางแผนการใช้ที่ดินรองรับการพัฒนาชุมชน ก็จะช่วยในการกำหนดพื้นที่ในการรองรับกิจกรรมการพัฒนาได้อย่างชัดเจนและไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในอนาคต

ประโยชน์ของการนำกระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ศึกษา สามารถสรุปได้ดังนี้

1) ช่วยเพิ่มคุณค่าในการตัดสินใจเพื่อแก้ไขปัญหา

การตัดสินใจเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน หากเป็นการตัดสินใจฝ่ายเดียว โดยเฉพาะการตัดสินใจแก้ไขปัญหาของผู้นำชุมชน หรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง อาจไม่เป็นที่ยอมรับของสมาชิกในชุมชน ดังนั้นการมีส่วนร่วมจึงช่วยในการเพิ่มคุณค่าในการตัดสินใจร่วมกัน

2) ช่วยลดค่าใช้จ่ายและเวลาของหน่วยงานในการแก้ไขปัญหา

โดยปกติการทำกระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา จะมีค่าใช้จ่ายและเสียเวลาในการดำเนินการ แต่ในทางปฏิบัติแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถช่วยลดความล่าช้า

ของความขัดแย้งได้มาก ในกรณีที่ไม่มีการแก้ไขด้วยการมีส่วนร่วม ปัญหาอาจลุกลามขยายความรุนแรงเพิ่มขึ้นได้

3) ช่วยสร้างฉันทามติร่วมกันของสมาชิกในชุมชนต่อการแก้ไขปัญหา

การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่าย โดยเฉพาะสมาชิกในชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง การสร้างข้อตกลงด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมจึงเป็นการยอมรับของทุกฝ่ายโดยฉันทามติร่วม (consensus building) และเกิดความชอบธรรมในการไขปัญหาหลัทธิสิ่งแวดลอม

4) ช่วยเพิ่มความง่ายต่อการปฏิบัติตามแนวทางการแก้ไขปัญหา

การแสวงหาทางออกทางเลือกในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม เป็นการเพิ่มความง่ายในการนำไปปฏิบัติ เพราะมีการระดมความคิดเห็นต่อแนวทางปฏิบัติขั้นตอน วิธีการ หน่วยงานรับผิดชอบ การติดตามประเมินผล ดังนั้นจึงเป็นผลดีต่อการนำไปปฏิบัติตามแนวทางที่ชัดเจน และทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกัน

5) หลีกเลียงการเผชิญหน้าระหว่างกันของคู่กรณีพิพาททั้งกลุ่มผู้ผลิตยางแผ่น และกลุ่มผู้เลี้ยงสุกร

ความขัดแย้งของสมาชิกในชุมชนต่อการประกอบอาชีพที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในพื้นที่ศึกษา ซึ่งมีทั้งกลุ่มผู้ผลิตยางแผ่น และกลุ่มผู้เลี้ยงสุกร ทั้ง 2 กลุ่มนี้ มีระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ และมักกล่าวโทษกันอยู่เสมอว่า อีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ก่อมลพิษขึ้น แม้ที่ผ่านมามีการเผชิญหน้าระหว่างกันโดยตรง แต่ก็ปรากฏข้อร้องเรียนเรื่อยมา

ดังนั้นกระบวนการมีส่วนร่วมจึงเป็นการให้ทั้งสองฝ่าย รวมทั้งฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากปัญหามลพิษ ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหาข้อสรุปในการแก้ไขปัญหา ช่วยลดการเผชิญหน้าของคู่กรณีได้เป็นอย่างดี

6) ดำรงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือของผู้นำชุมชน และ/หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การตัดสินใจของผู้นำชุมชน มักเป็นการประนีประนอมมากกว่าการใช้แนวทางแบบฝ่ายหนึ่งชนะอีกฝ่ายหนึ่งแพ้ (win-lose approach) ซึ่งจะทำให้ผู้นำชุมชนมีแรงกดดันจากสมาชิกในชุมชนมาก อย่างไรก็ตามการประนีประนอมกัน มักไม่นำมาซึ่งการหาข้อตกลงร่วมกันได้ อันทำให้การแก้ไขปัญหาไม่เกิดผลเป็นรูปธรรม

การมีส่วนร่วมจึงเป็นการแสวงหาข้อตกลงร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ไม่เฉพาะผู้นำชุมชนฝ่ายเดียวเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงมีข้อสรุปที่เกิดจากทุกฝ่าย ผู้นำชุมชนเพียงแต่อำนวยความสะดวกในการเตรียมการให้เกิดการมีส่วนร่วม และนำผลและข้อตกลงไปปฏิบัติ

7) พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของสมาชิกในชุมชนในการแก้ไขปัญหา

การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการระดมความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา ผลกระทบ โอกาสในการแก้ไขปัญหา และความต้องการในการแก้ปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม ดังนั้นผู้ที่เข้ามาร่วมกระบวนการด้วยความสมัครใจจะเกิดการพัฒนาความคิดและทักษะในกระบวนการให้ได้มาซึ่งทางออกของการแก้ไขปัญหา เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และช่วยสร้างความสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นกับชุมชน

3. วัตถุประสงค์และเป้าหมายของการประชุมการมีส่วนร่วมในพื้นที่ศึกษา

3.1 วัตถุประสงค์

เพื่อให้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย(stakeholders) อันประกอบด้วย ผู้เป็นเจ้าของสถานประกอบการอุตสาหกรรมในครัวเรือนในพื้นที่หมู่ 8 ตำบลเขาพระ ได้แก่ กลุ่มผู้ผลิตยางแผ่น กลุ่มผู้เลี้ยงสุกร กลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากอุตสาหกรรมทั้ง 2 ประเภท ผู้นำชุมชน(กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน) ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(สมาชิกอบต.) สถาบันการศึกษาในพื้นที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง(กรมควบคุมมลพิษ) เข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ ทางเลือกในการแก้ไขปัญหา เพื่อให้ข้อข้อตกลงร่วมกันของทุกฝ่ายในการแก้ไขปัญหาตามแนวทางสันติวิธี

3.2 เป้าหมาย

- 1) เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการแก้ปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น
- 2) ลดข้อขัดแย้งหรือกรณีพิพาทในการประกอบการอุตสาหกรรมในครัวเรือน โดยเฉพาะกลุ่มผู้ผลิตยางแผ่น และกลุ่มผู้เลี้ยงสุกร
- 3) พัฒนาต้นแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ศึกษา ที่สามารถนำไปขยายผลการดำเนินการในพื้นที่ที่มีลักษณะของปัญหาค้ำค้ำคลึงกันได้ในอนาคต

4. รูปแบบและเทคนิคต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม

เป็นที่ทราบกันดีว่า รูปแบบและเทคนิคในการทำงานด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมมีมากมายหลากหลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบมีข้อดี

ข้อดีที่แตกต่างกัน การนำรูปแบบใดไปใช้ประโยชน์ต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และบริบททางสังคม โดยทั่วไปมีรูปแบบต่างๆดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 6.1)

ตารางที่ 1: รูปแบบและเทคนิคของการมีส่วนร่วมของประชาชน

เทคนิค	วิธีการ	ข้อดี	ข้อเสีย
1. กลุ่ม/คณะทำงานผู้ให้คำปรึกษา(advisory group/task force)	จัดตั้งกลุ่มที่ประกอบด้วยสมาชิกที่มีความสนใจ อาจเป็นกลุ่มนโยบายที่คอยให้ข้อคิดเห็นทางด้านการแก้ไขปัญหา	<ul style="list-style-type: none"> ■ กำกับดูแลและช่วยการประสานงานแกนนำกลุ่มต่างๆ ■ ประเมินปฏิกิริยาของชุมชนล่วงหน้า ■ จัดประชุม/ประชาพิจารณ์ 	<ul style="list-style-type: none"> ■ มีแนวโน้มไม่ให้ความร่วมมือหากข้อเสนอถูกละเลยจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ■ ต้องมีการจัดตั้งคณะทำงานขึ้นมาและต้องได้รับการยอมรับจากประชาชน
2. การประชุมกลุ่มเป้าหมายหลัก(focus group)*	จัดกลุ่มอภิปรายย่อย โดยใช้ผู้ดำเนินรายการที่มีประสบการณ์และทักษะสูงเพื่อทราบปฏิกิริยาโต้ตอบที่เกิดจากสมาชิกในชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> ■ ทราบปฏิกิริยาตอบสนองอย่างละเอียดและแนวคิดในการแก้ไขปัญหา ■ เหมาะสำหรับการแก้ไขปัญหในชุมชนเล็ก ปัญหาไม่รุนแรงมาก ■ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ไม่ทราบปฏิกิริยาตอบสนองของชุมชนที่มีความคิดเห็นคล้ายคลึงกัน ■ ต้องอาศัยการสนับสนุนของวิทยากรกระบวนการหรือผู้ดำเนินรายการที่มีทักษะและประสบการณ์
3. โทรศัพท์สายด่วน (hotline)	ประชาสัมพันธ์เลขหมายโทรศัพท์ที่สามารถโทรไปสอบถาม หรือเป็นศูนย์กลางข้อมูลสำหรับชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> ■ ประชาชนสามารถรับทราบข้อมูลผ่านการโทรศัพท์โดยมิต้องเผชิญหน้ากับผู้ที่เกี่ยวข้อง ■ ให้บริการได้สองทางและสื่อสารได้รวดเร็ว 	<ul style="list-style-type: none"> ■ จะประสบความสำเร็จหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความสามารถของเจ้าหน้าที่ที่ตอบรับโทรศัพท์ ■ อาจเสียค่าใช้จ่ายมาก
4. การสัมภาษณ์ (interviews)	สัมภาษณ์แกนนำองค์กร/ชุมชนหรือผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) เป็นการสำรวจข้อมูลเป็นรายบุคคล	<ul style="list-style-type: none"> ■ สามารถใช้กำหนดหัวข้อการหารือกับชุมชน หรือประเมินปฏิกิริยาของกลุ่มต่างๆที่มีต่อการ แก้ไขปัญหา ■ ใช้ในการประเมินความพึงพอใจในแนวทางการแก้ไขปัญหา 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ต้องการเจ้าหน้าที่ในการสัมภาษณ์ ■ ใช้ระยะเวลาในการสัมภาษณ์นาน ■ ข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลในระดับบุคคลเท่านั้น

เทคนิค	วิธีการ	ข้อดี	ข้อเสีย
5. การรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน (public hearing)	จัดประชุมอย่างเป็นทางการ ให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นทางการ	<ul style="list-style-type: none"> ■ ใช้ในการประชุมก่อนที่จะมีการตัดสินใจขั้นสุดท้าย ■ มีประโยชน์ในการจัดทำบันทึกข้อตกลงร่วมกันอย่างเป็นทางการ 	<ul style="list-style-type: none"> ■ อาจมีการแถลงการณ์เกินจริงในบางประเด็น ■ ไม่เป็นเวทีสำหรับการหาข้อสรุปในขั้นสุดท้าย ■ ไม่มีการเปิดโอกาสให้มีการสนทนาโต้ตอบซึ่งกันและกัน ■ ต้องใช้เวลาในการเตรียมการ ■ อาจไม่ได้รับความร่วมมือจากกลุ่มประชาชนที่ไม่สนใจหรือคัดค้านการดำเนินงาน
6. ประชุมหารือกับกลุ่มชุมชน (meetings)	จัดประชุมอย่างเป็นทางการ เปิดโอกาสให้ประชาชนเสนอจุดยืน (positioning) ถาม คำถาม และตอบข้อ ซักถาม	<ul style="list-style-type: none"> ■ อาจจัดประชุมให้เป็นการประชุมกลุ่มย่อยๆ ได้ ■ มีการรับฟังความคิดเห็นและอภิปรายอย่างกว้างขวาง 	<ul style="list-style-type: none"> ■ เปิดโอกาสให้มีการสนทนาโต้ตอบในวงจำกัด ยกเว้นจะใช้รูปแบบการประชุมกลุ่มย่อย ■ อาจมีประเด็นอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงสอดแทรกเข้ามาในระหว่างการประชุมได้
7. การประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop)	จัดประชุมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง พร้อมทั้งวิเคราะห์และออกแบบทางออกของการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการฝึก/ทดสอบทำบทปฏิบัติการเป็นกรณีศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> ■ มีประโยชน์สำหรับการแสวงหาข้อตกลงในเรื่องเฉพาะของชุมชน ■ เปิดโอกาสให้มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเต็มที่ โดยมีกติการ่วมกัน ■ มีการฝึกปฏิบัติการในกรณีศึกษาที่ต้องการ 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ต้องมีการจัดเตรียมสถานที่ และช่วงระยะเวลาในการจัดประชุม ■ ต้องจัดเตรียมวิทยากร กระบวนการในการสนับสนุนการประชุม
8. การลงคะแนนเสียงของประชาชน (plebiscite)	ประชาชนทั้งชุมชน/ตำบลลงคะแนนเสียงเพื่อตัดสินใจว่าจะแก้ไขปัญหาอย่างไร	<ul style="list-style-type: none"> ■ ได้ประชาธิปไตยที่แน่นอน เป็นเสียงข้างมากในการตัดสินใจ ■ ผลของการลงคะแนนเสียงจะถือเป็นมติของชุมชนในเรื่องนั้นๆ 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ค่าใช้จ่ายในกรณีนี้ให้ประชาชนออกมามาก ค่อนข้างสูง และใช้เวลาในการเตรียมการมาก ■ ประชาชนบางกลุ่มอาจอยู่ภายใต้ความกดดันของผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น

เทคนิค	วิธีการ	ข้อดี	ข้อเสีย
9. การสำรวจความคิดเห็น (polls)	ใช้คำถามที่เตรียมมาอย่างระมัดระวัง ถามประชาชนกลุ่มหนึ่งที่ถูกเลือกให้เป็นตัวแทนความคิดเห็น	<ul style="list-style-type: none"> ■ วิเคราะห์ความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปออกมาในเชิงปริมาณหรือตัวเลข/ค่าทางสถิติ ■ ได้ข้อสรุปของความคิดเห็นในภาพรวมทั้งชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ความคิดเห็นอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ■ ประชาชนกลุ่มหนึ่งอาจไม่ได้ถูกเลือกในการสำรวจ

หมายเหตุ: * ในการดำเนินการในพื้นที่ศึกษาครั้งนี้ใช้รูปแบบการประชุมกลุ่มเป้าหมายหลัก (focus group) ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับกระบวนการประชุม กลุ่มเป้าหมาย ประเด็นปัญหาและบริบททางสังคมของชุมชนในพื้นที่ศึกษา

5. กระบวนการและขั้นตอนการประชุมการมีส่วนร่วมแบบกลุ่มเป้าหมายหลัก (focus group)

เนื่องจากการประชุมกลุ่มเป้าหมายหลัก หรือที่เรียกว่า “focus group” นั้นเป็นการประชุมโดยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิเคราะห์และวางแผนเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาาร่วมกันโดยสันติวิธี บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคี(multi-stakeholders partnership)

ดังนั้นการดำเนินการจึงต้องทำด้วยความเป็นธรรม มีกติกาในการแสดงความคิดเห็นตามประเด็นที่ผู้ดำเนินรายการกำหนดไว้ เพื่อให้ได้มาซึ่งฉันทามติร่วม โดยมีสาระสำคัญของกระบวนการและขั้นตอนดังนี้

5.1 หลักการในการประชุมแบบกลุ่มเป้าหมายหลัก

1) มีความหลากหลายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเน้นที่กลุ่มสำคัญที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและการแก้ไขปัญหา หรือเน้นการมีส่วนร่วมผ่านตัวแทนของกลุ่ม หรือกลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants)

2) มีการกำหนดหัวข้อ หรือประเด็นของการประชุมกลุ่มไว้ล่วงหน้า โดยการแจ้งบอกในขั้นตอนการประชาสัมพันธ์และเชิญชวนให้เข้ามาร่วมประชุม และในขั้นตอนการเริ่มการประชุม ประเด็นที่จะมีการประชุมต้องเป็นประเด็นเฉพาะเจาะจง และเกี่ยวข้องกับบุคคล/กลุ่มเหล่านั้นโดยตรง

3) กลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมต้องมีจำนวนมากพอที่จะได้ระดมความคิดเห็นแบบเปิดกว้าง และมีมุมมองที่สะท้อนออกมาจากกลุ่มต่างๆที่เกี่ยวข้องกับปัญหา อย่างน้อยต้องมีสมาชิกเข้าร่วมประชุมประมาณ 12-25 คน และควรใช้ระยะเวลาในการประชุมไม่เกิน 2-3 ชั่วโมง

4) ผู้ที่เข้าร่วมประชุมมีความสำคัญเสมือนกับเป็นตัวแทนของกลุ่มนั้นๆ มีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นเทียบเท่ากับบุคคลอื่นในที่ประชุม

5) ในการประชุมและดำเนินการประชุม ต้องผ่านบุคคลกลาง(mediation) ในการกำกับอำนวยความสะดวก กำหนดกติกา เปิดประเด็นและสรุปประเด็น โดยทำหน้าที่หรือมีบทบาทเป็นวิทยากรกระบวนการ(facilitator) หรือผู้ดำเนินรายการ(moderator) เพื่อมิให้เกิดการสนทนาแบบเผชิญหน้าซึ่งกันและกันของผู้เข้าร่วมประชุม แต่สามารถสนทนาผ่านวิทยากรกระบวนการ/ผู้ดำเนินรายการได้ ทั้งนี้จะมีผู้บันทึกประเด็น(note taker) ไว้ตลอดเวลา และมีผู้ช่วยวิทยากรกระบวนการ

5.2 ข้อพิจารณาในการเลือกใช้การประชุมแบบกลุ่มเป้าหมายหลัก

- 1) มีประเด็นที่ต้องการประชุมหรือที่ชัดเจน คือ ปัญหาสิ่งแวดล้อมจากการระบายของเสียจากอุตสาหกรรมครัวเรือนประเภทการผลิตยางแผ่น กับฟาร์มสุกร โดยเฉพาะน้ำทิ้งและกลิ่นรบกวน ทำให้จำกัดประเด็นที่ต้องการประชุมได้
- 2) ปรากฏกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องชัดเจน คือ กลุ่มผลิตยางแผ่น กลุ่มเลี้ยงสุกร กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาที่เกิดขึ้น กลุ่มที่มีบทบาทในการรับเรื่องร้องเรียนและแก้ไขปัญหา รวมทั้งส่วนราชการที่ต้องมีบทบาทในการสนับสนุนการแก้ไขปัญหา
- 3) ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการประชุมไม่มาก เนื่องจากมีประเด็นข้อพิพาทชัดเจน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องส่วนใหญ่อยู่ในชุมชนตำบลเขาพระ และไม่เป็นการรบกวนเวลาประกอบอาชีพมากนัก
- 4) สามารถดำเนินการประชุมเพื่อไขปัญหา โดยมีคนกลาง/วิทยากรกระบวนการ คอยอำนวยความสะดวกในการหาข้อสรุปร่วมกันได้
- 5) มีค่าใช้จ่ายในการเตรียมการและดำเนินการน้อย สถานที่ในการประชุมก็ใช้ห้องประชุมของโรงเรียนคลองเขลาล้อน ซึ่งตั้งอยู่ในชุมชน การเดินทางมาประชุมสะดวก โดยทางโรงเรียนให้ความร่วมมือในการเตรียมการประชุมเป็นอย่างดี

5.3 กระบวนการประชุมกลุ่มเป้าหมายหลัก

5.3.1 ขั้นตอนเตรียมการก่อนการประชุม

- 1) การจัดเตรียมเอกสารแนะนำวัตถุประสงค์ เป้าหมายและผลผลิตที่ต้องการจากการประชุม
- 2) การประชาสัมพันธ์เชิญชวนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุม โดยประสานความร่วมมือผ่านผู้นำชุมชน หรืออบต.ในพื้นที่ ในการแจ้งข่าวสารยังผู้เกี่ยวข้อง ได้รับทราบวัน เวลา สถานที่ในการประชุม
- 3) การสำรวจและประเมินสภาพชุมชนและปัญหาเบื้องต้น (rapid rural assessment, RRA) โดยวิทยากรกระบวนการ/ผู้ดำเนินรายการ/คณะทำงาน การประเมินสภาพปัญหาใช้แนวทางการสัมภาษณ์กับตัวแทนของกลุ่มสถานประกอบการในพื้นที่ และผู้ได้รับผลกระทบ ในประเด็นเกี่ยวกับ ความรุนแรงของปัญหา ลักษณะของปัญหา ผู้ได้รับผลกระทบ การแก้ไขปัญหามา ความขัดแย้งในชุมชนอันเกิดจากปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นต้น

5.3.2 การจัดเวทีสำหรับการประชุม

1) จัดโต๊ะสำหรับผู้เข้าร่วมประชุมเป็นรูปตัวยู(U) โดยให้โต๊ะของวิทยากร ครอบคลุมการอยู่ด้านหน้าของเวทีการประชุม บริเวณหน้าหน้าเวทีจัดให้มีกระดาน/บอร์ดสำหรับ วิทยากรใช้ในการบันทึกและดำเนินการประชุม

2) ให้คณะทำงาน/วิทยากรครอบคลุมการจัดเตรียมปากกา/ดินสอ รวมทั้ง กระดานบันทึกแจกผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน รวมทั้งเตรียมกระดานการ์ดสีสำหรับดำเนินการระดม ความคิดเห็น

3) หากต้องมีการฉายวิดีโอทัศน์ หรือข้อมูลประกอบการประชุมก็ให้เตรียม เครื่องฉายภาพ/จอ คอมพิวเตอร์ เอกสารประกอบหรืออุปกรณ์สนับสนุนให้พร้อมไว้ก่อน การประชุมจะเริ่มต้น

5.3.3 ขั้นตอนการประชุม

1) ขั้นตอนการแนะนำการดำเนินงานโครงการ

- กล่าวแนะนำการดำเนินโครงการ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย
- แนะนำคณะทำงานของโครงการ รวมทั้ง กรมควบคุมมลพิษในฐานะหน่วยงานสนับสนุนทางวิชาการ
- ให้ผู้เข้าร่วมประชุมแนะนำตัวเอง พร้อมสถานภาพทางสังคม
- ร่วมทำกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศในการประชุมแบบ สร้างสรรค์

2) ขั้นตอนการเริ่มกระบวนการประชุม

- การเปิดประเด็นการประชุมเรื่องปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมฟาร์ม สุกรและกิจกรรมผลิตยางแผ่นของกลุ่มผู้ผลิตยางพารา
- ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ โดยการ เขียนบัตรคำ(card and chart technique) ที่แจกให้ โดยกำหนดประเด็นการ แสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆดังนี้
 - ลักษณะของปัญหาและผลกระทบ จากการเสนอบัตรคำ พบว่า ปัญหา หลักที่เกิดขึ้นคือปัญหาน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำและพื้นที่สวนยางพาราข้าง เคียง และปัญหากลิ่นเหม็นรบกวนชุมชน โดยมีสาเหตุมาจากแหล่ง

กำเนิดมลพิษคือ โรงผลิตยางแผ่น และฟาร์มสุกร นอกจากนี้ยังมีการเสนอปัญหาในชุมชนที่มีแนวโน้มของความรุนแรงในอนาคต คือ ปัญหาฝุ่นละออง และปัญหาการดูดทราย ซึ่งทำให้ดินทรุด

- ผู้ได้รับผลกระทบ ซึ่งผลการระดมความคิดเห็นพบว่า ผู้ได้รับผลกระทบส่วนใหญ่เป็นสมาชิกในชุมชน และผู้ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำทั้งในชุมชนและนอกชุมชน เห็นได้จากมีข้อร้องเรียนจากชุมชนในอบต.ท่าชะมวง กรณีของการระบายน้ำเสียจากฟาร์มสุกรจากเขตอบต.เขาพระ
- ความต้องการแก้ไขปัญหที่เหมาะสม ผู้เข้าร่วมประชุมเห็นพ้องต้องกันว่าควรมีการแก้ไขปัญหาโดยเร่งด่วน โดยให้สถานประกอบการมีระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องหลักวิชาการ พร้อมทั้งให้หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องสนับสนุนข้อมูลทางเทคนิค วิชาการ และงบประมาณในการดำเนินการให้ด้วย
- การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้น โดยพิจารณาจากความรุนแรงของผลกระทบ และกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ ปัญหาที่มีความรุนแรงมี 2 ปัญหาหลักที่มาจากโรงผลิตยางแผ่นและฟาร์มสุกร กล่าวคือ (1) ปัญหาน้ำเสีย (2) ปัญหากลิ่นรบกวน
- การระดมความคิดเห็นต่อการร้องเรียนปัญหา การประสานงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญห และดำเนินการแก้ไขปัญหของท้องถิ่นที่ผ่านมา โดยพบว่าที่ผ่านมาผู้ใหญ่บ้านหมู่ 8 และสมาชิกอบต.ในพื้นที่หมู่ 8 ได้รับเรื่องร้องเรียนมาโดยตลอด พร้อมทั้งแจ้งให้ทางอบต.เขาพระได้รับทราบและดำเนินการต่อไป รวมถึงแจ้งผ่านส่วนราชการในท้องที่ ขณะเดียวกันสมาชิกอบต.หมู่ 8 ก็เคยอภิปรายปัญหานี้ต่อสภาอบต. แต่การดำเนินการของอบต.เขาพระ ยังไม่มีความคืบหน้าเท่าที่ควร สำหรับประชาชนที่ได้รับผลกระทบก็เคยมีการแจ้งโดยตรงต่อผู้ประกอบการ แต่ก็เป็นไปในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ
- ร่วมวิเคราะห์บทบาทของหน่วยงานต่างๆในพื้นที่ในการแก้ไขปัญห ผลจากการระดมความคิดเห็นพบว่า อบต.เป็นหน่วยงานในพื้นที่ที่มีบทบาทหน้าทีในการแก้ไขปัญหโดยตรง ส่วนราชการก็ควรเข้ามาสนับสนุนทางวิชาการ งบประมาณในการแก้ไขปัญห กำหนด/ผู้ใหญ่บ้าน ควรมีบทบาทในการประสานงาน รับเรื่องราวร้องทุกข์ และการเฝ้าระวังติดตามปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

- การร่วมกันเสนอทางเลือกที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหา โดยพิจารณาให้อยู่บนหลักการดังนี้
 - ความต้องการร่วมกันในการแก้ไขปัญหา
 - ความเป็นไปได้ในแนวทางปฏิบัติ
 - หน่วยงานดำเนินการ/ปฏิบัติการ
- 3) ขั้นตอนการบรรลุข้อตกลงร่วม/ฉันทามติร่วม
 - การสรุปผลการระดมความคิดเห็นจากข้อเสนอของทุกฝ่าย โดยการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาของแหล่งกำเนิดมลพิษทั้งกิจกรรมการผลิตยางแผ่นและฟาร์มสุกร
 - กำหนดหน่วยงานสนับสนุนและดำเนินการในแต่ละประเด็น
 - การกำหนดแนวทางการเฝ้าระวังและติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยชุมชนมีส่วนร่วม

สำหรับรายละเอียดในการสร้างตกลงร่วมกันในการแก้ไขปัญหาโดยใช้กระบวนการประชุมกลุ่มเป้าหมายหลัก แสดงได้ดังตารางที่ 6.2

ตารางที่ 2: สรุปแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหามลพิษของชุมชนโดยการประชุมกลุ่มเป้าหมายหลัก

ประเด็นสำคัญ	รายละเอียด
1. กระบวนการและขั้นตอนการประชุม	
1.1 <u>ขั้นตอนที่ 1</u> การเตรียมการก่อนการประชุม	<ul style="list-style-type: none"> ▪ การเตรียมเอกสารชี้แจงวัตถุประสงค์เป้าหมายประกอบการประชุม ▪ การประสานงานกับผู้นำชุมชนเพื่อแจ้งข่าวสาร/นัดหมายการประชุม ▪ การสำรวจและสภาพแวดล้อมของชุมชนแบบเร่งด่วน (RRA)
1.2 <u>ขั้นตอนที่ 2</u> การจัดสภาพแวดล้อมในการประชุม	<ul style="list-style-type: none"> ▪ จัดเวทีเป็นรูปตัวยู โดยให้โต้วาทีการกระบวนกรอยู่บริเวณหน้าเวที ▪ จัดเตรียมอุปกรณ์/สื่อทัศนูปกรณ์ประกอบการดำเนินรายการ
1.3 <u>ขั้นตอนที่ 3</u> การประชุมและการบรรลุข้อตกลงร่วม	<ul style="list-style-type: none"> ▪ การแนะนำการดำเนินการประชุม ▪ การเริ่มกระบวนการประชุม ▪ การบรรลุข้อตกลงและฉันทามติร่วม
2. ประเด็นปัญหาและความรุนแรงของผลกระทบ	
2.1 ลักษณะของปัญหา	<ul style="list-style-type: none"> ▪ คุณภาพน้ำในแหล่งน้ำสาธารณะเสื่อมโทรม ▪ เกิดกลิ่นเหม็นรบกวนชุมชนจากกิจกรรมผลิตยางแผ่นและฟาร์มสุกร
2.2 สาเหตุของปัญหา	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ปัญหาการระบายน้ำทิ้งจากการผลิตยางแผ่นและฟาร์มสุกร ▪ ปัญหากลิ่นรบกวนจากกิจกรรมการผลิตยางแผ่นและฟาร์มสุกร
2.3 ผลกระทบที่เกิดขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> ▪ น้ำเสียระบายลงสู่ลำน้ำของเกษตรกรในเขตตำบลท่าชะมวงจนเกิดเป็นข้อร้องเรียนให้ อบต.เขาพระ แก้ไขปัญหา ▪ ปัญหาการรบกวนจากกลิ่นเหม็นจากน้ำเสียและการระบายสิ่งปฏิกูลจากกิจกรรมต่าง ๆ ลงสู่แหล่งน้ำ
3. การกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกัน	
3.1 สหกรณ์ผลิตยางแผ่น ยางแผ่นรมควัน และผู้ประกอบการรายย่อย	<ul style="list-style-type: none"> ▪ พัฒนาและปรับปรุงบ่อบำบัดน้ำเสียที่มีอยู่เดิมให้มีประสิทธิภาพในการบำบัดน้ำเสีย โดยการปรับปรุงสภาพคันบ่อเดิม การขุดลอกบ่อ ▪ การติดตั้งตะแกรงดักยาง ▪ การนำ EM มาใช้ในการบำบัดน้ำเสียและลดกลิ่น

ตารางที่ 2: (ต่อ)

ประเด็นสำคัญ	รายละเอียด
3.2 กลุ่มผู้เลี้ยงสุกร	<ul style="list-style-type: none"> ▪ การจัดทำบ่อบำบัดน้ำเสียที่เกิดจากการชะล้างสิ่งปฏิกูลจากฟาร์มสุกร และน้ำเสียที่เกิดจากฟาร์มสุกร ▪ การจัดสร้างระบบการนำมูลสุกรมาใช้ในการผลิตก๊าซชีวภาพ ▪ การนำ EM มาใช้ในการบำบัดน้ำเสียและลดกลิ่น
3.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.เขาพระ)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ควบคุม กำกับการประกอบกิจการของการผลิตยางแผ่น และการเลี้ยงสุกรให้ถูกต้องตามหลักวิชาการและไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ▪ การเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการขออนุญาตประกอบกิจการที่อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชน ซึ่งเป็นไปตามข้อบัญญัติของท้องถิ่น ▪ ร่วมกับหน่วยงานราชการในการติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น เพื่อเฝ้าระวังผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ▪ ประสานความต้องการในการแก้ไขปัญหาไปยังหน่วยงานระดับสูงขึ้นไป หรือเชื่อมโยงการแก้ไขปัญหากับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น ระดับอำเภอ จังหวัด
3.4 ประชาชนในพื้นที่	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ติดตาม เฝ้าระวังและให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ผลกระทบ ผ่านทางผู้นำชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ▪ มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
3.5 หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด กรมปศุสัตว์ กรมควบคุมมลพิษ เป็นต้น)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ประสานงาน/สนับสนุนการแก้ไขปัญหาของชุมชน ▪ กระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ▪ ให้คำแนะนำทางเทคนิค/วิชาการ ในการแก้ไขปัญหา เช่น เทคนิคการนำ EM มาใช้ในการบำบัดน้ำเสีย เทคนิคการปรับปรุงระบบบำบัดน้ำเสียจากโรงผลิตยางแผ่น หรือฟาร์มสุกร ▪ การเก็บตัวอย่างน้ำเพื่อวิเคราะห์คุณภาพน้ำในแหล่งน้ำสาธารณะ

6. ข้อจำกัดที่เกิดขึ้นจากการประชุมกลุ่มเป้าหมายหลักในการดำเนินการในพื้นที่ศึกษา

การประชุมกลุ่มเป้าหมายหลัก(focus group) อาจเป็นเทคนิคที่มีความสอดคล้องเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ศึกษา เนื่องจากการประชุมกับกลุ่มแกนหลักสำคัญของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ซึ่งช่วยในการสร้างข้อตกลงร่วมกันได้ง่าย แต่อย่างไรก็ตามในกระบวนการจัดการประชุมก็ต้องอาศัยการเตรียมการหลายประการ เพื่อให้การประชุมเป็นไปด้วยความราบรื่นและไม่เกิดความขัดแย้งหรือการโต้เถียงแบบไม่มีเหตุผลในระหว่างการประชุม

องค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้จึงเป็นสิ่งพึงระมัดระวังอย่างยิ่งในกระบวนการทำงาน สำหรับข้อจำกัดที่พบได้จากการดำเนินการในพื้นที่ศึกษาพอสรุปได้ดังนี้

1) การประชาสัมพันธ์การดำเนินงานให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ แม้ว่าจะมีการประชาสัมพันธ์ผ่านผู้นำชุมชน และกลุ่มเครือข่ายในชุมชนแล้ว แต่เนื่องจากแกนนำบางคนติดงาน/ภารกิจจำเป็น รวมทั้งในวันที่มีการประชุมสภาพอากาศไม่อำนวยและมีฝนตก ทำให้มีผู้เข้าร่วมประชุมน้อยกว่าจำนวนที่กำหนดไว้แต่ต้น โดยเฉพาะกลุ่มผู้เลี้ยงสุกร

2) คณะผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(อบต.เขาพระ) ไม่ได้เข้าร่วมประชุมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง แต่มีตัวแทนของอบต. ซึ่งเป็นสมาชิกอบต.ในพื้นที่หมู่ 8 เข้าร่วมประชุมแทน แต่ก็ได้รับข้อมูลต่อการแก้ไขปัญหาเป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับการแก้ปัญหามาแต่ต้น

3) เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่มีความเคยชินกับการใช้ภาษาถิ่น(ใต้) ในการสื่อสารระหว่างกัน ทำให้วิทยากรกระบวนการหรือผู้ดำเนินรายการ ต้องปรับแนวทางในการดำเนินการประชุมในการสื่อสารเป็นภาษาถิ่นใต้เป็นหลัก ดังนั้นอาจเป็นอุปสรรคต่อเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการที่ร่วมประชุมซึ่งเป็นหน่วยงานจากส่วนกลาง และไม่สามารถสื่อสารเป็นภาษาถิ่นใต้ได้ จึงต้องมีการเตรียมเจ้าหน้าที่ในการสรุปประเด็น ซึ่งก็ช่วยให้การประชุมมีความราบรื่นได้

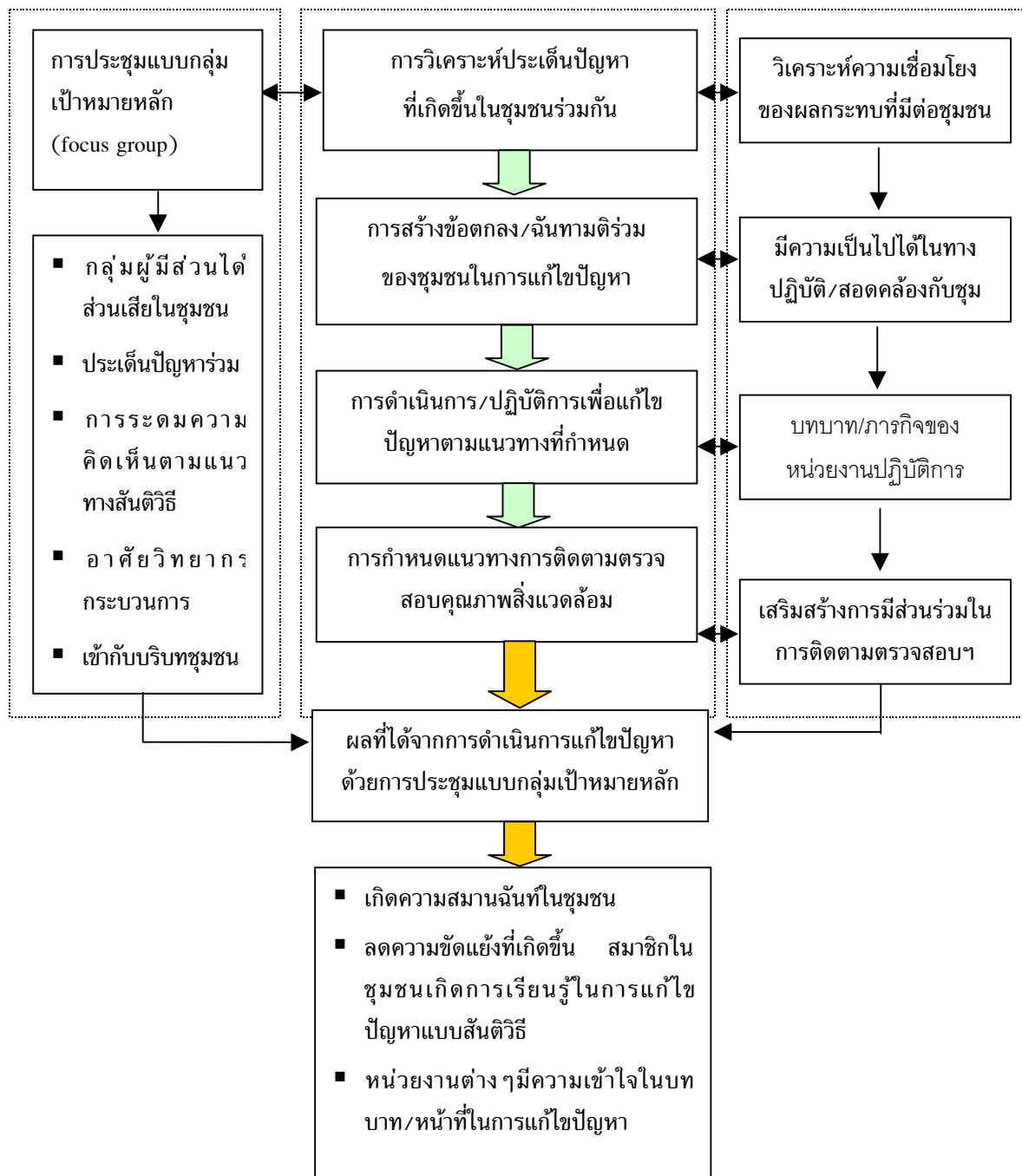
4) ในช่วงเริ่มต้นการประชุม มีการแสดงความคิดเห็นที่หลากหลายจากผู้เข้าร่วมประชุม อาจด้วยเนื่องจากผู้เข้าร่วมประชุมมีความคาดหวังสูงต่อการประชุม แต่วิทยากรกระบวนการก็ได้ปรับกระบวนการแสดงความคิดเห็นโดยการเขียนบัตรคำแทนการพูดแสดงความคิดเห็น จากนั้นจึงค่อยสรุปประเด็นที่ได้ ซึ่งช่วยให้การประชุมเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

7. สรุปและข้อเสนอแนะ

7.1 สรุปผลการดำเนินการ

การประชุมกลุ่มเป้าหมายหลัก เป็นเพียงกระบวนการขั้นตอนหนึ่งของการแก้ไขปัญหา มลพิษที่เกิดขึ้นในชุมชนตำบลเขาพระ มีใช้ทางออกในการแก้ไขปัญหาทั้งหมด แต่การประชุมกลุ่ม ในลักษณะนี้เป็น “กระบวนการทำงานแบบสร้างสรรค์” ที่เน้นตามแนวทาง ”สันติวิธี” ในการให้ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นและเสนอทางออกในการแก้ไขปัญหา ร่วมกัน โดยมีหน่วยงานรับผิดชอบเข้ามาร่วมให้ข้อคิดเห็น รูปแบบการแก้ไขปัญหาลักษณะนี้ จึงเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชน (community-based approach)

ความสำเร็จของการแก้ไขปัญหาจึงต้องมีการเชื่อมกระบวนการตั้งแต่เริ่มต้นแก้ไขปัญหา จนกระทั่งปัญหาเหล่านั้นได้ถูกแก้ไขตามแนวทางที่ชุมชนเห็นพ้องต้องกัน ซึ่งมีขั้นตอนที่เชื่อมโยงกัน ดังรูปที่ 6.1

รูปที่ 1: ความเชื่อมโยงของกระบวนการประชุมกลุ่มเป้าหมายหลักกับการแก้ไขปัญหาแบบองค์รวม

7.2 ข้อเสนอแนะต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่น ๆ

1) กระบวนการประชุมแบบกลุ่มเป้าหมายหลัก เป็นรูปแบบที่มีความเหมาะสมกับการนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีปัญหาคล้ายคลึงกัน ทั้งนี้ควรดำเนินการจัดประชุมในพื้นที่ชุมชน “ระดับตำบลหรือหมู่บ้าน” จะทำให้ลดข้อจำกัดในเรื่องปัจจัยแทรกซ้อนได้ดี เนื่องจากแต่ละชุมชนมีประเด็นของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เฉพาะเจาะจงอยู่แล้ว หากมีการจัดประชุมในระดับหลายตำบลเข้าเป็นเวทีเดียวกัน อาจมีปัญหาในเรื่องการกำกับการประชุม และทำให้การประมวลประเด็นของการแก้ไขปัญหาทำได้ยากมากขึ้น

2) การประชุมลักษณะนี้ ต้องใช้วิทยากรกระบวนการ/ผู้ดำเนินรายการที่มีประสบการณ์ และทักษะในการอำนวยความสะดวก(facilitate) ในการประชุม ดังนั้นหน่วยงานดำเนินการจึงควรมีการเตรียมวิทยากร ซึ่งอาจใช้เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานในการฝึกฝน/อบรมให้เกิดความชำนาญ หรืออาจใช้ที่วิทยากรกระบวนการจากภายนอก หรือจากสถาบันการศึกษาต่างๆ

3) ก่อนการดำเนินการจัดการประชุมแบบกลุ่มเป้าหมายหลัก คณะทำงาน/วิทยากรกระบวนการควรมีการศึกษา/สำรวจ/ประเมินสภาพแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ดำเนินการก่อน โดยพิจารณาในครอบคลุมทั้งบริบททางวัฒนธรรม ค่านิยม ลักษณะทางชีวภาพ ความรุนแรงของปัญหา ภูมิหลังของการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา รวมทั้งความเชื่อมั่นในสถาบัน/องค์กรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อให้มีข้อมูลพื้นฐานประกอบการออกแบบ(design) กระบวนการประชุมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้

ภาพบรรยากาศการประชุมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม

